Mnemòsine

Revista Catalana de Museologia

Número 16, any 2026

El grup de treball Museus i Gènere i la construcció d'una museologia feminista a Catalunya. Origen, desenvolupament i aportacions d'una guia per repensar el museu

Maria Cacheda Pérez

03/11/2026

Abstract

El grup de treball Museus i Gènere, integrat a la Xarxa de Museus d'Història i Monuments de Catalunya, constitueix una experiència destacada en la incorporació de la perspectiva feminista a la museologia catalana. Nascut el 2017 a partir d'un procés previ de debat i formació, el grup ha desenvolupat una trajectòria sostinguda basada en la reflexió compartida, la formació especialitzada, l'elaboració d'eines metodològiques i la difusió pública de bones pràctiques. Aquest article analitza el context de creació del grup, la seva composició, els seus objectius i la seva producció principal, amb especial atenció a la guia *Repensar el museu. Una guia de reflexió i actuació amb perspectiva feminista*. L'objectiu és mostrar com aquesta iniciativa contribueix a repensar les funcions del museu des d'una lògica transversal, inclusiva i interseccional.

1. Introducció

La museologia contemporània ha experimentat, en les darreres dècades, un gir crític que ha qüestionat la presumpta neutralitat dels museus i ha posat en evidència el seu paper en la producció de relats, jerarquies i exclusions. En aquest context, la perspectiva feminista s'ha consolidat com una eina fonamental per revisar col·leccions, discursos, pràctiques professionals i formes de relació amb els públics. No es tracta només de donar visibilitat a les dones o d'incrementar la representació femenina, sinó de repensar el museu com a institució cultural, educativa i política. El grup Museus i Gènere s'inscriu plenament en aquesta línia de transformació i s'ha convertit en un referent dins l'àmbit dels museus d'història i monuments de Catalunya.

La seva rellevància deriva del fet d'haver convertit una preocupació compartida en un espai estable de treball i de transferència de coneixement. A més, ha elaborat eines concretes, com una guia pràctica i una sèrie de jornades i seminaris, que ajuden a traslladar la reflexió feminista a les estructures quotidianes del museu. El seu èxit té a veure amb el fet que ha sabut vincular el debat sobre gènere i feminisme als museus i al patrimoni amb una qüestió de fons: la necessitat de construir relats històrics més inclusius, més plurals i més ajustats a la complexitat social del present.

2. Context institucional i origen

La Xarxa de Museus d'Història i Monuments de Catalunya(1) es va crear l'any 2010 com una de les xarxes temàtiques impulsades per la Generalitat de Catalunya, amb la finalitat de coordinar serveis, projectes i discursos al voltant del patrimoni històric del país. La seva missió és mancomunar esforços i generar un relat comú de la història de Catalunya a través de projectes de difusió i recerca, amb vocació territorial i voluntat de servei públic. Entre els seus valors hi figura la inclusió de la diversitat social en el relat històric i la promoció de noves metodologies adequades a les realitats contemporànies.

En aquest marc, el grup Museus i Gènere s'ha desenvolupat com un dels projectes més significatius de la Xarxa. La mateixa institució reconeix que aquest grup treballa com un observatori de la perspectiva feminista en els museus d'història i monuments i que contribueix a adequar els relats a la realitat social del segle XXI. Aquesta orientació encaixa amb la vocació general de la Xarxa de construir nous relats de país a partir de la microhistòria, la diversitat social i la perspectiva de gènere, com s'exemplifica en el projecte Escenaris de la Història de Catalunya.(2)

El grup es va constituir l'any 2017 i els antecedents cal situar-los en unes jornades formatives celebrades al Museu d'Història de Catalunya i al Museu de Cervera dirigides a les professionals del sector, "Museus i perspectiva de gènere", dutes a terme el 2016. Aquestes trobades van obrir un espai de reflexió compartida sobre la necessitat de revisar els relats museístics des d'una òptica feminista. Les actes d'aquelles jornades es van publicar posteriorment a la revista *Capcorral*, fet que mostra la continuïtat d'un debat que no va quedar reduït a un esdeveniment puntual (Museu de Cervera, 2017).

La creació del grup respon, així, a una doble voluntat. D'una banda, aprofundir en la recerca i la formació sobre gènere i patrimoni; de l'altra, dotar el sector museístic d'un marc estable per treballar amb criteris compartits. Això és especialment rellevant en el context dels museus d'història i monuments, on la representació del passat acostuma a estar fortament condicionada per relats hegemònics, sovint masculinitzats i amb escassa presència de subjectes històricament subalternitzats.

El grup està format per professionals de diversos museus i institucions patrimonials: Carme Bergés (Agència Catalana del Patrimoni Cultural), Maria Cacheda (Agència Catalana del Patrimoni Cultural), Conxita Gil (Museu de Mataró), Gerard Martí (Museu d'Història de Cambrils), Sílvia Planas (Museu d'Història de Girona) i Margarida Sala (Museu d'Història de Catalunya), i assessores externes: Liliane Cuesta (Museu Nacional de Ceràmica i Arts Sumptuàries González Martí de Valencia) i Ricard Huerta (Universitat de València). La coordinació recau en David Santaeulària (Xarxa de Museus d'Història i Monuments). Aquesta composició reflecteix una voluntat de treball en xarxa que combina experiència professional, diversitat institucional i suport especialitzat. La pluralitat de procedències institucionals és un dels punts forts del projecte i permet que la perspectiva feminista no sigui pensada només des d'un centre o una disciplina, sinó des de contextos museístics diversos i, per tant, més transferibles i horitzontals. A més, la presència d'assessorament extern introdueix una dimensió acadèmica que reforça el rigor conceptual i metodològic del grup.



El manifest "La perspectiva de gènere en museus i monuments",(3) redactat pel grup i publicat el 8 de març de 2018, va establir els fonaments polítics i va situar la igualtat de gènere i el feminisme com a marc d'actuació, mentre es reclamava la visibilització dels grups socials tradicionalment invisibilitzats per la narrativa androcèntrica dels museus. El 2021 es va publicat un altre manifest, "Museus i Gènere, el nostre compromís intacte",(4) que reafirmava la continuïtat d'aquest compromís i la voluntat de seguir treballant per uns museus més inclusius, democràtics i feministes.

3. Objectius i enfocament

Els objectius del grup es poden sintetitzar en dos grans eixos: construir noves narratives històriques inclusives, basades en el reconeixement de la diversitat, i introduir i aplicar la perspectiva feminista en totes les funcions del museu, així com en les actituds i les pràctiques professionals quotidianes. Aquest plantejament amplia molt el camp d'acció de la perspectiva feminista, ja que no la limita als continguts expositius ni a la representació de les dones, sinó que la concep com una orientació transversal.

A aquests objectius s'hi afegeixen la voluntat de fomentar noves mirades metodològiques, sensibilitzar la ciutadania sobre la necessitat d'una societat més justa i igualitària, i donar visibilitat al compromís públic dels museus. En el fons, es tracta d'un programa de transformació institucional que parteix de la idea que el museu no és un espai neutral, sinó una institució que produeix significat i que participa en la configuració de memòries, valors i identitats.

4. Formació i seminaris

Una de les línies més constants del grup ha estat la formació. El 2018 es va impulsar el cicle de seminaris participatius "Gabinet de curiositats. Museus, monuments i gènere" (Xarxa de Museus d'Història i Monuments de Catalunya, 2021), que va donar lloc a diversos tallers i espais de debat sobre temes com la bruixeria i la museïtzació, la recuperació de figures femenines, o els estereotips de gènere en els continguts educatius. Posteriorment, el grup va promoure altres jornades de treball, com la dedicada a "El gènere, una categoria útil per investigar les col·leccions del museu" (2019),(5) la taula rodona "Construir nous relats de museu mitjançant l'ús del llenguatge inclusiu" (2020)(6) i les jornades de formació sobre "Experiències en l'aplicació de la perspectiva de gènere o feminista a museus i patrimoni" (2022),(7) "El gènere en els museus: una qüestió de responsabilitat social" (2023),(8) "Dones, museus i patrimoni" (2024),(9) "Repensar els museus des del feminisme" (2025)(10) i "Museus, patrimoni i interseccionalitat" (2026).(11)



Aquesta activitat formativa no és accessòria i respon a la idea que la perspectiva feminista s'ha d'aprendre, discutir i practicar col·lectivament. La idea és treure de la formació un instrument de canvi real, capaç d'incidir en la manera com els equips professionals pensen les seves col·leccions, els seus relats i les seves relacions estructurals i amb els públics.

5. La guia 'Repensar el museu'

L'aportació més important i sistemàtica del grup és la guia *Repensar el museu. Una guia de reflexió i actuació amb perspectiva feminista*, publicada el 2025 (Cuesta Davignon, 2025a) i elaborada com a resultat d'una reflexió compartida entre les persones integrants del grup. La redacció final va ser assumida per Liliane Cuesta, amb la col·laboració de Laia Soler per aplegar i documentar exemples de pràctiques inspiradores. La guia és concebuda no com una autodiagnosi, sinó com una eina de reflexió i actuació per incorporar la perspectiva feminista a la feina diària del museu. La guia, publicada en català, castellà i anglès, es pot descarregar gratuïtament a l'espai web de la Xarxa.(12)



Un dels seus trets metodològics essencials és l'estructura per funcions del museu. D'aquesta manera, la guia garanteix que la mirada feminista no quedi circumscrita a les exposicions temporals o als projectes visibles, sinó que arribi a totes les dimensions del treball museístic: col·lecció, conservació, documentació, recerca, exposició, educació, comunicació i gestió interna. Aquesta opció és clau perquè identifica precisament les àrees menys visibles i més estructurals com a espais on sovint es reprodueixen els biaixos de gènere.

La guia també distingeix entre subjectes i objectes, i, dins dels subjectes, inclou el públic, la comunitat i el personal del museu. Aquest esquema analític permet entendre el museu com un sistema de relacions entre col·leccions, professionals i societat. La perspectiva feminista, per tant, no es limita a la representació visual, sinó que incideix en les dinàmiques institucionals i en les formes de producció de coneixement.

5.1. Col·leccionar amb perspectiva feminista

En la funció de col·lecció, la guia planteja una sèrie de preguntes fonamentals: qui col·lecciona, què es col·lecciona i per a qui es col·lecciona. A partir d'aquí, defensa que el gènere de l'autoria no ha de ser un factor discriminatori en l'ingrés de fons, però alhora assenyala la necessitat de corregir desequilibris històrics amb línies d'adquisició que

busquin activament la representació de dones, persones LGBTIQ+ i altres grups minoritzats.

Aquest enfocament és especialment pertinent en museus on l'autoria és coneguda, però també en aquells on l'autoria ha estat tradicionalment desatesa o assimilada automàticament a la masculinitat. La guia recorda que les atribucions errònies han invisibilitzat nombroses dones autores, i que la recerca pot servir per recuperar aquestes autoritats esborrades. A més, en els museus d'història, etnològics o de societat, la col·lecció no s'ha d'entendre només des del punt de vista de la creació individual, sinó també des de la relació amb la comunitat. Per això, cal tenir present la informació que poden aportar les dones, els col·lectius minoritaris i les persones LGBTIQ+ en la definició del patrimoni i en la seva recol·lecció.

5.2. Conservació i documentació

La conservació i la documentació són dues funcions especialment sensibles, perquè determinen quins objectes es preserven, com es cataloguen i amb quins relats queden associats. La guia insisteix que les formes de documentar no són neutres: poden reproduir biaixos si no es revisen les categories, els vocabularis i les atribucions. Per això, la perspectiva feminista exigeix una revisió crítica del llenguatge documental i dels sistemes de classificació.

Pel que fa a la conservació, la guia vincula aquesta funció amb la justícia patrimonial. Si determinades autores o determinats subjectes històrics han estat invisibilitzats, les seves obres també han estat menys protegides, menys valorades o fins i tot oblidats. La conservació amb perspectiva de gènere, doncs, no és només una qüestió tècnica, sinó també política.

5.3. Recerca i interpretació

La recerca és una altra de les funcions centrals del museu i, segons la guia, ha de fer-se amb perspectiva feminista i interseccional. Això implica preguntar-se sobre qui investiga, sobre què s'investiga i per a qui s'investiga. La recerca no és neutral: selecciona temes, produeix interpretacions i contribueix a legitimar uns relats en detriment d'uns altres. La guia destaca que la recerca és imprescindible per sostenir qualsevol canvi en l'exposició o en la mediació. No es poden construir relats nous sense una revisió prèvia de les dades, les fonts i les categories interpretatives. Per això, la recerca amb perspectiva feminista és presentada com una eina per detectar absències, silencis i desigualtats, i per corregir les bases mateixes del relat museístic.

5.4. Exposar i narrar

La funció expositiva ocupa un lloc central en la visibilitat pública del museu, però la guia insisteix que una exposició feminista no és simplement una mostra de dones. Cal revisar de qui i per a qui s'exposa, qui exposa i què s'exposa. El relat museogràfic ha de ser capaç de qüestionar les narratives hegemòniques i d'introduir microhistòries, subjectes absents i interpretacions més plurals. Es defensa que les exposicions temporals poden ser espais d'experimentació, però subratlla que el veritable canvi només es produeix quan la perspectiva de gènere impregna també les exposicions permanents i les estructures de relat de la institució. Això exigeix coherència entre documentació, recerca, llenguatge i museografia.

5.5. Educar i coeducar

L'educació és un dels camps més desenvolupats de la guia. El document entén l'educació patrimonial com un procés de mediació significatiu que, quan es desplega en clau feminista, es converteix en coeducació. Aquesta perspectiva cerca generar espais de participació real, pensament crític i cocreació, evitant els models transmissius o autoritaris. La guia és especialment clara a l'hora d'afirmar que la relació entre educadores i participants ha de ser inclusiva, equitativa i no discriminatòria, i que els materials, els llenguatges i les metodologies han d'adaptar-se a la diversitat social i funcional dels públics. També assenyala la necessitat de reconèixer professionalment el personal educatiu, majoritàriament feminitzat i sovint precaritzat.

Així, l'educació no apareix com una funció complementària, sinó com un espai privilegiat per activar la transformació feminista del museu. La guia proposa fins i tot avaluar la mateixa acció educativa des de criteris de coeducació, valorant el tipus de relat, el llenguatge, la participació i la capacitat de generar aprenentatge significatiu, seguint la metodologia en coeducació patrimonial elaborada a la tesi doctoral de una de les integrants del grup (Cacheda Pérez, 2021, 2022, 2023, 2024).

5.6. Comunicar i gestionar

La guia dedica també una atenció important a la comunicació i a la gestió interna. El llenguatge, tant intern com extern, és una dimensió estructural del museu i pot reproduir o combatre les desigualtats. D'aquí la necessitat d'usar un llenguatge inclusiu, d'evitar formes sexistes o estereotipades i d'assumir la comunicació com un espai de responsabilitat institucional.

Quant a la gestió interna, la guia visibilitza aspectes sovint obviats en els debats sobre gènere: l'organització jeràrquica, les relacions laborals, la distribució de poder entre àrees, la precarització de determinats perfils i la necessitat de plans d'igualtat efectius. Aquesta part és especialment valuosa perquè recorda que la perspectiva feminista no només s'ha d'aplicar al discurs públic, sinó també a l'estructura quotidiana de les institucions, i també ha estat ampliada per una altra integrant del grup (Cuesta Davignon, 2020, 2025b).

6. Valor i projecció

El grup Museus i Gènere ha contribuït a situar la perspectiva feminista com una dimensió estructural del treball museístic a Catalunya. El seu valor no resideix només en les activitats que ha organitzat, sinó en la capacitat d'haver generat una metodologia de treball, una xarxa de professionals i una guia de referència transferible a diversos contextos.

La publicació de *Repensar el museu* ha consolidat aquest esforç i ha ofert al sector una eina clara, viable i pràctica per avançar en la incorporació de la perspectiva feminista. La seva importància és doble: conceptual, perquè redefineix les funcions del museu; i política, perquè reclama institucions més equitatives, inclusives i compromeses amb la justícia social. Durant el 2025, la guia s'ha presentat en diversos espais de divulgació i difusió destacats, a demanda del sector museístic, com la jornada dedicada per ICOM España(13) o per l'Associació de Professionals de la Museologia de Catalunya.(14) El grup també va dedicar un monogràfic de la guia, en la seva jornada de formació anual, per presentar-la i explicar-la a tot el sector professional, com ja s'ha comentat en l'apartat 4 d'aquest article.

Més enllà de la guia, el grup Museus i Gènere continua amb la formació constant interna i externa. L'externa, oberta a totes les persones del sector interessades a aprendre i a compartir eines i neguits a l'hora de portar a terme l'aplicació de la perspectiva feminista als museus. El grup continua investigant i publicant diversos articles de divulgació, i participant en debats i taules rodones del sector, ja que construir museus feministes i igualitaris és una tasca inabordable que contínuament ens mostra el seu potencial transformador, però també les tensions internes que es produeixen en les institucions, confirmant que es tracta d'un camp de disputa on coexisteixen avanços reals i moltes resistències estructurals.

7. Conclusions

Museus i Gènere és un exemple destacat de com els museus poden convertir-se en espais de transformació quan assumeixen la perspectiva feminista com a eix de treball transversal. Nascut en el si de la Xarxa de Museus d'Història i Monuments de Catalunya, el grup ha combinat formació, reflexió i producció d'eines amb una clara vocació d'incidència pública.

La nostra principal aportació i preocupació ha estat demostrar que la perspectiva feminista afecta totes les funcions del museu i que, per tant, no pot quedar restringida a accions puntuals o simbòliques. La guia *Repensar el museu*

sintetitza aquesta convicció i la converteix en una proposta concreta per revisar col·leccions, discursos, pràctiques educatives, formes de comunicació i estructures de gestió.

En un context en què els museus són cada cop més interpel·lats per la diversitat social i per la necessitat de revisar les formes de representació del passat, experiències com aquesta mostren que una museologia feminista no només és possible, sinó també imprescindible.

Notes

1. Consulteu la web de la Xarxa a: https://xarxahistoria.cat/.
2. Consulteu el projecte a: https://escenarisdelahistoria.cat/.
3. Consulteu el manifest a: https://xarxahistoria.cat/wp-content/uploads/2025/07/Manifest-del-grup-de-treball-de-Museus-i-Genere.pdf.
4. Consulteu el segon manifest a: https:// https://xarxahistoria.cat/wp-content/uploads/2026/07/Manifest-Museus-i-Genere-el-nostre-compromis-intacte.pdf.
5. Consulteu l'enregistrament a: https://www.youtube.com/watch?v=Mx3aaHWQyK8.
6. Consulteu l'enregistrament a: https://www.youtube.com/watch?v=qbPD62NVanU.
7. Consulteu l'enregistrament a: https://www.youtube.com/playlist?list=PL9XbnFwAIpRzQzaxwv71NpQ9fKSdnPiwu.
8. Consulteu l'enregistrament a: https://www.youtube.com/watch?v=4ImdT0XSqWc&list=PLaCgiCfIPfLVrcG0MH5UXwQpEeEL36Gwh.
9. Consulteu l'enregistrament a: https://www.youtube.com/playlist?list=PLaCgiCfIPfLWKXVceGm-Wjag7h8bBve8q.
10. Consulteu l'enregistrament a: https://www.youtube.com/playlist?list=PLaCgiCfIPfLXCrBxhNjhD6YlQ4gRsXd47.
11. Consulteu l'enregistrament a: https://www.youtube.com/playlist?list=PLaCgiCfIPfLWJIqUmWSpj3lUJ2VM6BmDw.
12. Consulteu l'enregistrament i la guia completa a: https://xarxahistoria.cat/recursos/.
13. Consulteu l'enregistrament a: https://www.icom-ce.org/actividades/publicacion-del-video-del-vi-encuentro-en-la-web/.
14. Consulteu l'enregistrament a: https://www.youtube.com/watch?v=g_mEFNRmWZ4.

Bibliografia

Cacheda Pérez, M. (2021). *Coeducació patrimonial en arqueologia prehistòrica: model i aplicació en els casos de la Roca dels Moros del Cogul (les Garrigues, Lleida) i el Museu d'Art Precolombí i Indígena (Montevideo)* [Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona].

https://portalrecerca.uab.cat/ca/studentTheses/coeducaci%25C3%25B3-patrimonial-en-arqueologia-prehist%25C3%25B2rica-model-i-aplica/

— (2022). “Coeducación patrimonial en museos y patrimonio histórico-artístico: Una herramienta didáctica para aplicar la perspectiva de género durante la mediación en educación patrimonial”. *Didáctica de las Ciencias Experimentales y Sociales, 42*, 3-20.

— (2023). *Idees per aplicar la coeducació patrimonial a l’acció educativa que desenvolupen els museus i centres patrimonials*. Xarxa de Museus d’Història i Monuments de Catalunya. https://xarxahistoria.cat/wp-content/uploads/2025/07/Idees-per-aplicar-la-coeducacio-patrimonial_Maria-Cacheda.pdf

— (2024). “Els museus són per a les dones? Museologia social feminista”. *Memòria Viva, 16*, 145-156.

Cuesta Davignon, L. I. (2020). “Gender perspective and museums: Gender as a tool in the interpretation of collections”. *Museum International, 72*(1-2), 80-91. https://doi.org/10.1080/13500775.2020.1743059

— (2025a). *Repensar el museu. Una guia de reflexió i actuació amb perspectiva feminista*. Xarxa de Museus d’Història i Monuments de Catalunya. https://xarxahistoria.cat/wp-content/uploads/2025/07/Repensar-el-museu.-Una-guia-de-reflexio-i-actuacio-amb-perspectiva-feminista.pdf

— (2025b). “Treballar en els museus des del feminisme: Creant espais laborals d'igualtat i benestar”. *Hermus, 26*, 201-218.

Museu de Cervera (2017). *Actes Reviure el Patrimoni: Museus i perspectiva de gènere*. *Capcorra*l. https://cdnebasnet.com/data/cms/museucervera/uploads/docs/capcorral/MuseusGenere%20dossier_capcorral_12_2017.pdf

Xarxa de Museus d’Història i Monuments de Catalunya. (2021). *Museus, monuments i gènere*. https://xarxahistoria.cat/wp-content/uploads/2025/07/Museus-monuments-i-genere.pdf

Copyright